

Vakgroep Restauratie

#9/2011

NIEUWS EN INFORMATIE VANUIT DE RESTAURATIEPRAKTIJK

VOORWOORD

Op de Nederlandse Restauratiebeurs, 14, 15 en 16 april a.s. in de Brabanthallen in 's-Hertogenbosch, reikt de Vakgroep Restauratie voor het eerst de tweejaarlijkse prijs uit aan het beste leerbedrijf onder de aangesloten leden. In het afgelopen najaar konden de voordrachten daartoe worden gedaan. Een voorselectie uit de inzendingen werd verricht door Abele Reitsma en Klaas Schoots. Uit de genomineerden werd de winnaar gekozen door een jury

bestaande uit Fred Vos, Klaas Schoots en Pieter Siebinga. Het initiatief voor de prijs sluit aan bij het voortdurende streven van de Vakgroep om aandacht te vestigen op het behoud van ambachtelijk restauratievakmanschap. Goede leerwerkplaatsen zijn daarvoor even essentieel als een adequate opleidingsstructuur. De prijs wordt uitgereikt op donderdag 14 april 2011, de dag die door de beurs is uitgeroepen tot Dag van het Restauratieambacht. Deze dag sluit daarmee aan op de Week van het Ambacht, een initiatief van het Hoofdbedrijfschap Ambachten en het UWV.

Leerbedrijven en goede opleidingsmogelijkheden leggen de basis voor het behoud van het vakmanschap. Maar het restauratiewerk zelf is evenzeer voorwaardenscheppend. Op verzoek van de Vakgroep heeft het Economisch Instituut Bouwnijverheid opnieuw een marktverkenning verricht. Ondanks dat enkele positieve kanttekening zijn te maken bij de uitkomsten van dit onderzoek, zoals elders in deze Nieuwsbrief is te lezen, is de teneur zorgelijk. Tot 2015 moet rekening worden gehouden met een teruggang

in restauratieopdrachten van ruim 18%. Het onderzoek werd begin februari 2011 aan de Staatssecretaris van OCW, de heer H. Zijlstra, overhandigd.

De marktverkenning maakt opnieuw duidelijk hoe belangrijk het is dat de leden van de Vakgroep zich in die krimpende markt sterk profileren. Kwaliteitsnormen, zoals de ERB-regeling, die gesteld worden aan de bedrijfsorganisatie, het vakmanschap en de deskundigheid op het specifieke gebied van restauratie, zijn van evident belang om de (potentiële) opdrachtgever ervan te verzekeren dat bij de Vakgroepleden een restauratie in goede handen is. Een zekerheid waarmee de leden zich kunnen onderscheiden van niet ERB-gecertificeerde bedrijven. De Nederlandse Restauratiebeurs vormt voor de zesde achtereenvolgende keer een uitstekend podium voor een dergelijke profilering. Dat is een van de redenen om u daar graag te ontmoeten!

Boudewijn de Bont
Voorzitter Vakgroep Restauratie
Maart 2011 ■

Restauratie Laurenstoren, Rotterdam

WAAROM VOL EN ZAT METSELEN?

In de tweede helft van 2011 zal onder auspiciën van het Nationaal Restauratie Centrum een eendaagse cursus worden gegeven, waarin het 'vol en zat metselen' en 'doorgestreeken voegen' voor de restau-

ratie van massief metselwerk in theorie en praktijk worden behandeld. De cursus is bedoeld voor alle belanghebbenden, zoals metselaars en uitvoerders. Helaas wordt de metselwijze van nieuwbouw (hoog tempo,

schraal werken met specie om de kosten te drukken) ook toegepast in de restauratiesector. De schade, die hierdoor wordt veroorzaakt, moet niet onderschat worden. Een van de leden van de Vakgroep Restauratie, de heer P. Drop van Heijmans Beton- en Waterbouw Restauratiewerken, heeft het initiatief genomen voor de eerste aanzet van deze ontwikkeling. Bij de uitwerking van de cursus zijn onderzoekers C. Groot en J. Gunneweg van de TU Delft betrokken. Metselend Nederland krijgt dus binnenkort antwoord op de in de kop gestelde vraag: 'Waarom vol en zat metselen?' ■

ZIJLSTRA ENTHOUSIAST OVER RESTAURATIES

Op donderdag 27 januari en op maandag 7 februari 2011 bracht staatssecretaris van OCW, Halbe Zijlstra, werkbezoeken aan drie restauratieprojecten in Den Haag en Rotterdam. Zijlstra nam uitvoerig de tijd om de werkzaamheden bij de restauraties van buitenplaats Vredenoord, de Laurenstoren en de Remonstrantsekerk te bekijken en liet zich goed informeren over alle ins en outs van de verschillende restauratiedisciplines.

Vakgroepvoorzitter Boudewijn de Bont ging daarnaast ook in op het belang van continuïteit in subsidies, kwaliteitsborging en opleidingen voor de uitvoerende restauratiebedrijven. De restauratie is een kleine tak binnen de bouw, maar kent een hoog opleidings- en ervaringsniveau. Het is dus zaak om de opgeleide vaklieden te behouden en daarmee de kwaliteit van het restauratiewerk te borgen. Gezien het enthousiasme van de staatssecretaris voor het getoonde werk is de boodschap goed overgekomen. ■

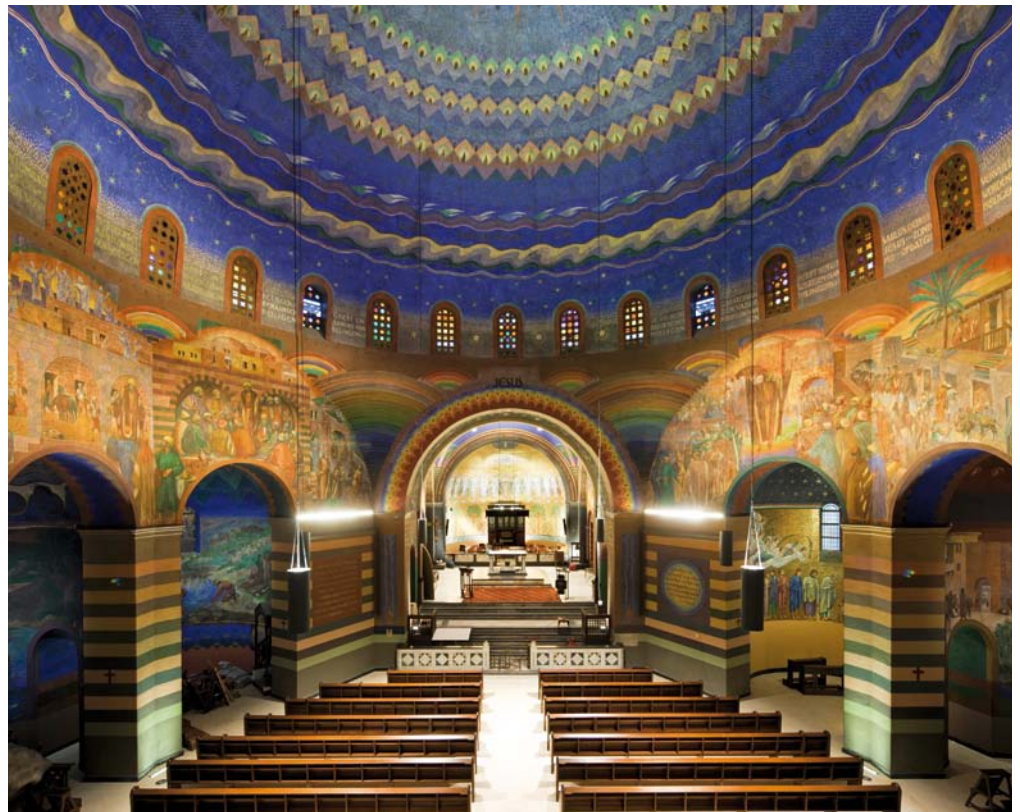

RESTAURATIE VAN DE CENAKELKERK EN PASTORIE VOLTOOID

De Cenakelkerk is de kerk van de Heilig Landstichting, het devotiepark even ten zuiden van Nijmegen. De kerk is buiten indrukwekkend door de bijzondere koepel en de beide torens met hun gracieuze soberheid. Binnen is het gebedshuis imponerend door de schitterende, intens kleurrijke verbeeldingen van de Bijbelverhalen. De bijna honderd jaar oude kerk en het ter rechterzijde gelegen parochiecentrum zijn in 2010 door Koninklijke Woudenberg grondig gerestaureerd en in hun oorspronkelijke schoonheid hersteld.

De kerk (vernoemd naar de zaal van het Laatste Avondmaal) en het parochiecentrum zijn, net als een groot aantal andere bouwwerken op het complex, ontworpen door architect Jan Stuyt (1868-1934). Hij werd daarbij terzijde gestaan door kunstenaar Piet Gerrits en constructeur Jan Wiebenga. De gebouwen droegen, begin vorige eeuw, met hun strakke vormgeving, zandkleurig gepleisterde gevels en het gebruik van voor toen nieuwe materialen (met name beton) een nieuwe vormentaal. Nog steeds tonen zij hoe de Oriëntaalse bouwkunst, in de Heilig Landstichting expliciet aanwezig vanwege de religieuze betekenis, ook inspirerend is geweest voor het Nieuwe Bouwen.

Projectleider bij Koninklijke Woudenberg was Bas Dobbelaer. 'De eerste keer dat ik de kerk binnenstapte, was ik bijzonder verrast. De mozaïeken, die schilderijen troffen mij enorm. Ik dacht al veel gezien te hebben, maar dit overtrof alles. Omringd door dat schitterende decor zijn we als aannemer aan de slag gegaan, in nauwe

samenwerking met de architect, adviseurs, experts van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de opdrachtgever.' Voor Dobbelaer was de restauratieopgave duidelijk. 'De stucschade van de koepel bijvoorbeeld. Deze vijftien meter overspannende betonnen koepel was een van de allereerste betonnen schaaldaken in Nederland. Het dak, een in die tijd grensverleggende constructie, is slechts tien centimeter dik. Veel kennis en ervaring ontbrak echter nog, zoals met betrekking tot de betonnen goten, die rechtstreeks in contact staan met zowel het binnen- als buitenklimaat. Door opwarming ontstaat echter condensvorming. Studie door ons wees uit dat lekkage voor de vorming van

zout heeft gezorgd, dat het stucwerk heeft aangetast.'

Het team van Koninklijke Woudenberg ontdekte ook dat de betonnen koepel zich onafhankelijk beweegt van de gemetselde bouwdelen. En dat bijvoorbeeld de houten schenkels, waarop het koper is geplaatst, bijdragen aan de verkleuring. 'De oplossing bleek te zitten in een door ons aangebrachte dilatatie, zeg maar, een bewust gemaakte scheur tussen het beton en het metselwerk. Zo zochten we ook naar een efficiënte manier om de problemen rond de ventilatie te verhelpen. Die bleken heel eenvoudig en heel praktisch te kunnen worden opgelost. Gewoon raampje open, raampje dicht.' ■

EIB ONDERZOEK RESTAURATIEPRODUCTIE DAALT MET RUIM 18%

Het wegvallen van incidentele subsidiëring, zoals de kanjersubsidies en de budgetten voor restauratieachterstanden, leidt de komende jaren tot een teruggang in restauratieopdrachten met ruim 18%. In 2015 zal naar verwachting de restauratieproductie de 438 miljoen euro niet overschrijden. Dat is 102 miljoen euro minder dan het piekjaar 2007.

De sterkste daling wordt verwacht voor de productie die afhankelijk is van directe rijkssubsidies en voor ongesubsidieerde restauratieproducties, aldus het Economisch Instituut Bouwnijverheid (EIB) in het onderzoek 'De restauratiemarkt tot 2015', uitgevoerd in opdracht van de Vakgroep Restauratie. De marktverkenning laat zien dat in beide gevallen jaarlijks een krimp moet worden verwacht van 3,5 tot 4%. Minder ingrijpend is de teruggang in de restauratieproductie, die afhankelijk is van indirecte subsidies, zoals het fiscaal aftrekbare monumentenonderhoud en de restauraties, die worden gefinancierd met laagrentende leningen van het NRF. Het EIB verwacht in deze sector een teruggang van gemiddeld 0,5% per jaar.

Ondanks deze negatieve vooruitzichten voor de komende vier jaar constateert Vakgroepvoorzitter Boudewijn de Bont ook een positieve tendens: 'De invloed op het restauratiewerk van incidentele geldstromen neemt af, terwijl de structurele geldstroom op langere termijn redelijk constant blijft.' Wel tekent hij hier onmiddellijk bij aan dat ook voor deze direct gesubsidieerde productie een forse teruggang wordt voorzien: van 315 miljoen euro dit jaar tot 219 miljoen euro in 2015. 'Het zicht op deze ontwikkelingen is voor onze sector van groot belang',

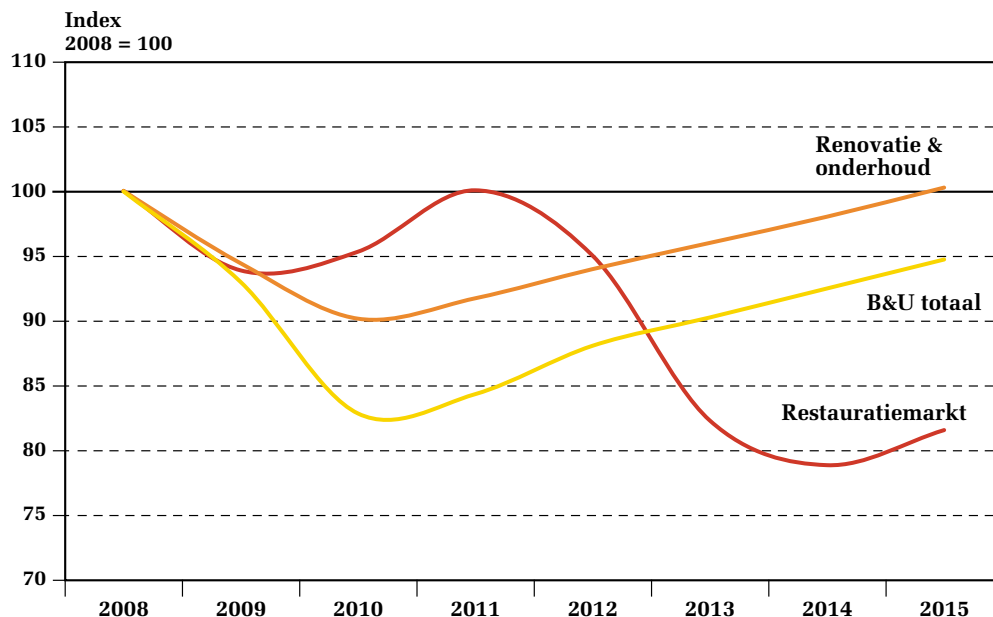
stelt hij. De restauratiebouwbedrijven dienen voldoende hoog gekwalificeerde vakmensen in huis te hebben. Het opleiden van hen vergt extra tijd en inspanning. Een continue werkvoorraad is noodzakelijk om uitstroom van ervaren vakmensen te voorkomen en jongeren in opleiding een goede toekomst te kunnen bieden.'

De Bont roept in dit kader de overheid op er naar te streven de vastgestelde 10% restauratieachterstand niet te laten groeien. De jongste inzending voor Brimprojecten baart hem echter zorgen:

'Wanneer er op de eerste dag al ruim 2000 projecten worden ingediend, waarvan er naar verwachting maar ca. 400 kunnen worden gehonoreerd, dan vrees ik dat de RCE de achterstand onderschat.'

Boudewijn de Bont meldt dat de daling in de restauratieproductie is versterkt door de bezuinigingoperaties van het huidige kabinet. 'Dit jaar wordt al over de gehele linie met 2,2% op alle regelingen bezuinigd, voor de komende jaren loopt dat zelfs op tot 5%.'

Tot slot doet De Bont een beroep op gemeenten en provincies. 'Een actievere betrokkenheid op lokaal en provinciaal niveau bij de financiering van restauraties is urgent en wordt steeds urgenter.' ■

DE SCHOORSTEEN STAAT NU BINNEN!

De schoorsteen staat nu in het kantoor van Zeep Architecten (foto Sigrid Schaap)

Fabriekscaplex Rohm & Haas; een "industrieel ensemble" (foto Sigrid Schaap)

Het voormalige fabriekscaplex Rohm & Haas in Amersfoort krijgt een nieuwe toekomst. Nieuwe gebruikers, zoals een architectenbureau, een kunstenaarscollectief en een restaurant nemen hun intrek in de, dankzij de actieve inzet van onder andere Siesta, Zeep Architecten, BOEi en Aannemingsbedrijf H.J. Jurriëns BV, gerestaureerde fabriek. Achter de linker loods is een moderne aanbouw geplaatst. De schoorsteen uit 1927, die net achter de loods stond, is opgenomen in de nieuwbouw waardoor deze, heel

verrassend, midden in het nieuwe kantoorgedeelte is beland. De kern van fabriekscaplex Rohm & Haas wordt gevormd door Huis Eemzicht, dat omstreeks 1840 net buiten de stadspoorten is gebouwd. Als in de tweede helft van de 19e eeuw de industriële revolutie op gang komt, worden in dit gebied veel fabrieken gebouwd. Huis Eemzicht wordt gekocht door een ondernemer, die er een blekerij begint waar de pakken van het in Amersfoort gelegerde garnizoen worden gewassen. In de loop der jaren worden rond de villa fabriekshallen, kantoren en een schoorsteen gebouwd. Vanaf circa 1970 verdwijnen er veel industrietakken. Omdat de fabrieken door stadsuitbreidingen midden in de stad zijn komen te staan, is sloop van de leegstaande gebouwen al snel het gevolg. Men vindt de gebouwen niet mooi en de ruimte kan goed gebruikt worden voor andere bestemmingen. Maar de publieke opinie verandert. Ook in Amersfoort wil men de laatste restanten van het oude industriële

erfgoed behouden. Het Rohm & Haas-caplex is een markant industrieel ensemble en wordt op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. De toekomst van dit caplex ziet er weer rooskleurig uit. ■

Colofon

Maart 2011

Dit is een uitgave van de Vakgroep Restauratie, de branchevereniging van erkende restauratie bouwbedrijven.

Postbus 2079

3800 CB Amersfoort

Tel: 033 465 94 65

E-mail: info@vakgroeprestauratie.nl

Internet: www.vakgroeprestauratie.nl

Redactie: Agnes van Alphen,
Theo van Oeffelt, Irene Stevens,
Ad Wonders.

Foto's en illustraties zijn aangeleverd door: René van den Burg, EIB, Sigrid Schaap, Archief Eemland, Luuk Kramer, Heijmans Beton- en Waterbouw - Restauratie.

Huis Eemzicht ligt in 1870 nog idyllisch langs de Eem (foto Archief Eemland)

OVERZICHT AANGESLOTEN RESTAURATIEBEDRIJVEN

AMEIDE

- Koninklijke Woudenberg Ameide BV
0183-606600
www.koninklijkewoudenberg.nl

AMERSFOORT

- Bouw- en Restauratiebedrijf Van de Burgt & Strooij BV
033-4450100
www.vandeburgtenstrooij.nl

AMSTERDAM

- BK Bouw BV
020-5620420
www.bkbouw.nl
- Aannemingsmaatschappij De Cannenburgh BV *
- GF Deko BV
020-6353333
www.gfdeko.nl
- H&R Bouw bv
020-5419541
www.hillen-roosen.nl
- Aannemings- en bouwbedrijf Kneppers B.V.
020-6081515
www.kneppers.nl
- Schakel & Schrale BV
020-5745274
www.schakel-schrale.nl
- Aannemersbedrijf Scheurer BV
020-6930905
www.scheurer.nl
- E. Witte Bouw en Aannemersbedrijf BV *

BELTRUM

- BV Bouwbedrijf Hoffman
0544-481531
www.bouwbedrijfhoffman.nl

BERGAMBACHT

- Den Hoed Aannemers BV
0182-351225
www.denhoed.nl

BORCULO

- Morssinkhof Bouw B.V.
0545-271100
www.morssinkhofbouw.nl

BREDA

- Bouwbedrijf Balemans BV *
076-5212901
www.balemans.nl

DELFT

- Aannemersbedrijf Huurman BV
015-2141745
www.huurmandelft.nl

DEN HAAG

- Kozel Bouw BV
070-3815111
www.kozelbouw.nl

GRONINGEN

- Jurriëns Noord BV
050-5566779
www.jurriens.nl

HUMMELO

- Timmer- en aannemersbedrijf De Vries B.V. *
0314-381248
www.devrieshummelo.nl

INGELMUNSTER, BELGIË

- Monument Vandekerckhove
0032-51316080
www.monument.be

LEIDEN

- Bouwbedrijf Burgy BV
071-5322405
www.burgy.nl
- du Prie Bouw & Ontwikkeling BV
071-5222919
www.dupriebouw.nl

LEIDERDORP

- Bouwbedrijf Van der Meij BV
071-5219062
www.bouwbedrijfvandermeij.nl

NIJUEWKUIJK

- De Bonth van Hulten Bouwonderneming BV
073-5119022
www.debonthvanhulten.nl

NIJMEGEN

- Aannemersbedrijf B.F. van Tienen BV *
024-3230060
www.bfvantienen.bouwgarantlid.nl

OOSTBURG

- Leenhouts' Aannemings-Bedrijf BV
0117-474000
www.leenhoutssluis.nl

ROSMALEN

- Heijmans Beton- en Waterbouw - Restauratiewerken **
073-5436600
www.heijmansrestauratiewerken.nl

SCHAIJK

- Van Dinther Bouwbedrijf BV
0486-461851
www.bouwbedrijfvandinther.nl

SITTARD

- Laudy Bouw & Ontwikkeling BV
046-4516933
www.laudybouw.nl

UTRECHT

- Aannemingsbedrijf H.J. Jurriëns BV
030-2412912
www.jurriens.nl

VEGHEL

- Bouwbedrijf L. van de Ven BV
0413-366933
www.bouwbedrijfvandeven.nl

VELSERBROEK

- Aannemingsbedrijf Holleman & Zonen Santpoort BV
023-5385454
www.hollemansantpoort.nl

VUGHT

- Aannemingsbedrijf Nico de Bont BV
073-5189480
www.nicodebont.nl

WARMENHUIZEN

- Pronk Bouw BV
0226-391374
www.pronkbouw.nl

WARNS

- Agricola-Bouw '75
0514-681413
www.agricolabouw75.nl

WINTERSWIJK

- Restauratiebedrijf Ten Haken
0543-563202
www.tenhaken.nl

Nossent Bouw

- Nossent Bouw
0543-546233
www.nossent-bouw.nl

WOERDEN

- OPUS restauratie bv
0348-413125
www.opus-restauratie.nl

WONDELGEM, BELGIË

- Denys N.V.
0032-92540111
www.denys.com

De met * gemarkeerde bedrijven zijn in het bezit van een ERB-certificaat voor "kleinbedrijf".

Het met ** gemarkeerde bedrijf is in het bezit van een ERB-certificaat dat uitsluitend geldig is voor waterbouwkundige werken.

De overige bedrijven bezitten het ERB-certificaat "midden- en grootbedrijf".